

Justina DEŠRIŪTĖ  
Lietuvos teisės institutas

## EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO VAIDMUO PLĖTOJANT ABIPUSIO PRIPAŽINIMO PRINCIPĄ: BAUDŽIAMOSIOS JUSTICIJOS PERSPEKTYVA

---

*Straipsnyje analizuojama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo pozicija sprendimuose, susijusiuose su abipusio pripažinimo principo taikymu Europos Sąjungos valstybėms narėms bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose. Atskleidžiamas Teisingumo Teismo vaidmuo aiškinant, plėtojant esminį tarptautinio bendradarbiavimo tarp Europos Sąjungos valstybių narių principą. Vertinama Teismo įtaka ir kryptys, kuriose ji aiškiausiai identifikuojama. Pabrėžiamas Teisingumo Teismo vaidmuo saugant abipusį pasitikėjimą ir diskutuojama dėl žmogaus teisių apsaugos standartų užtikrinimo tarptautinio bendradarbiavimo metu. Straipsnyje sistemiškai apžvelgiami esminiai bei naujausi Teisingumo Teismo sprendimai, kuriuose pateikti išaiškinimai, susiję su abipusio pripažinimo principo taikymu baudžiamosiose bylose.*

---

Europos Sąjunga (toliau vadinama – ES), kurdama bendrą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, esminę reikšmę skiria abipusio pripažinimo principui<sup>1</sup>. Šiuo principu grindžiama ES valstybių narių bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sistemos esmė, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau vadinama – ESTT, Teismas) žodžiais: „Šitaip išreikšto principo svarumą pateisina laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės kūrimo svarba kuriant Sąjungą.“ 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai<sup>2</sup> įvyko svarbūs pakyliai, tiesiogiai susiję su abipusio pripažinimo principu. Visų pirma

---

<sup>1</sup> Straipsnyje terminai „abipusis pripažinimas“ ir „tarpusavio pripažinimas“ vartojami kaip sinonimai.

<sup>2</sup> Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos // OL C 326, 2012.

jis tiesiogiai įtvirtintas viename iš pagrindinių ES dokumentų – Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo, 82 straipsnio 1 dalyje. Kitas esminis pokytis – išplėsta ESTT kompetencija, suteikiant ESTT įgaliojimus visa apimtimi aiškinti baudžiamosios justicijos srities teisės aktus, į kurių apimtį patenka ir teisės aktai, grindžiami abipusio pripažinimo principu. Nuo 2009 m. gruodžio 1 d. ribota apimtimi, o nuo 2014 m. gruodžio 1 d. – visa apimtimi<sup>3</sup> valstybės narės gali kreiptis į ESTT ir dėl prejudicinio sprendimo, susijusio su abipusio pripažinimo principu grindžiamų ES teisės aktų taikymu.

Paradoksalu, tačiau abipusis pripažinimas, nors ir deklaruojamas kaip esminis baudžiamosios justicijos ES principas, nėra vienareikšmiškai apibrėžiamas ir aiškinamas. Jau 1999 m. Tampere susirinkimo metu Europos Vadovų Tarybos pripažintas kertiniu akmeniu<sup>4</sup> valstybėms narėms bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose, abipusis pripažinimas mokslo doktrinoje traktuojamas įvairiai, skirtingas jo vertinimas randamas ir valstybių narių požiūriuose. Ši teisinė kategorija įvardijama tiek kaip principas (tiesa, dažniausiai kaip specifinis, labiau procedūrinio nei individualaus pobūdžio<sup>5</sup>), tiek kaip sistema, mechanizmas, politika ir t. t. Įvertinant tai, kad principas pripažįstamas esminiu ES baudžiamosios justicijos principu, kurio pagrindu priimtas jau ne vienas ES teisės aktas<sup>6</sup>, jo sampratos, turinio bei reikšmės

---

<sup>3</sup> Nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m. gruodžio 1 d. valstybės narės galėjo kreiptis į ESTT išaiškinimo tik tų baudžiamosios justicijos srities teisės aktų, kurie buvo priimti nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo, nebent būtų padariusios išlygą, kuria pripažįsta ESTT kompetenciją ir dėl iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo priimtų teisės aktų. Nuo 2014 m. gruodžio 1 d. šis pereinamasis laikotarpis baigėsi ir ESTT įgijo visišką kompetenciją aiškinti baudžiamosios srities teisės aktus, o valstybės narės atitinkamai įgijo teisę kreiptis į ESTT dėl bet kurio baudžiamosios srities teisės akto.

<sup>4</sup> European Union: Council of the European Union, Presidency Conclusions. Tampere European Council, 15-16 October 1999 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/summits/tam\\_en.htm](http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm)>.

<sup>5</sup> *Suominen A.* The Principle of Mutual Recognition in Cooperation in Criminal Matters: A Study of the Principle in Four Framework Decisions and in the Implementation Legislation in the Nordic Member States. Bergen University, 2011, p. 351.

<sup>6</sup> 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/577/TVR dėl turto arba įrodymų arešto aktų vykdymo Europos Sąjungoje // OL 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 6 tomas; 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2005/214/TVR dėl abipusio pripažinimo principo taikymo finansinėms baudoms // OL 2005 L 76; 2006 m. spalio 6 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti // OL 2006 L 328; 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/909/TVR dėl nuosprendžių baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principo taikymo skiriant laisvės atėmimo bausmes ar su laisvės atėmimu susijusias priemones, siekiant jas vykdyti Europos Sąjungoje // OL C/2008/52/1; 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą // OL C/2007/147/30; 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos pamatinis

aiškinimo prasminga tikėtis iš vienos pagrindinių ES institucijų, formuojančių ES teisės turinį – ESTT. Tokį požiūrį ypač pagrindžia aplinkybė, kad abipusio pripažinimo sąvoka apskritai pirmą kartą teisiniame diskurse ES pavartota būtent ESTT jurisprudencijoje<sup>7</sup>, dar 1979 m.<sup>8</sup>, pritaikant principą civilinės teisės srityje, užtikrinant bendrojoje rinkoje esminį – laisvą prekių ir paslaugų judėjimą.

Straipsnyje siekiama atskleisti ESTT vaidmenį plėtojant ir aiškinant abipusio pripažinimo principą ES baudžiamojoje justicijoje. Išskiriamos pagrindinės, autorės požiūriu, kryptys, kuriomis formuojama abipusio pripažinimo koncepcija ESTT jurisprudencijoje, įvertinama, kokiose srityse Teismo įtaka yra didžiausia ir labiausiai tikėtina, prognozuojamos jos raidos tendencijos. Nacionalinėje mokslinėje doktrinoje abipusio pripažinimo principas bei ESTT reikšmė jo aiškinimui ir taikymui yra iš esmės nenagrinėti<sup>9</sup>. Užsienio teisės doktrinoje šiems klausimams yra skirta šiek tiek dėmesio, tačiau pabrėžtina, kad šis dėmesys labiau atsiktinio pobūdžio, analizuojant vieną ar kelias konkrečias bylas, kuriose ESTT pasisakė dėl klausimų, susijusių su abi-

---

sprendimas 2008/978/TVR dėl Europos įrodymų orderio, skirto gauti daiktus, dokumentus ir duomenis siekiant juos naudoti baudžiamuosiuose procesuose; 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/299/TVR, iš dalies keičiantis pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisiniame nagrinėjime // OL 2009 L 81, p. 24; 2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui // OL 2009 L 294; 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose // OL L 130, 1.5.

<sup>7</sup> *Pelkmans J.* Mutual Recognition in Goods and Services: an Economic Perspective // ENEPRI working paper, Nr. 16, p. 3.

<sup>8</sup> 1979 m. vasario 20 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. 120/78.

<sup>9</sup> Kai kurios abipusio pripažinimo principo aspektus yra nagrinėję prof. A. Čepas ir G. Švedas (pavyzdžiui, *Čepas A., Švedas G.* Asmenų, įtariamų padarius nusikalstamą veiką, išdavimas baudžiamajam persekiojimui (ekstradicija, perdavimas Tarptautiniam baudžiamajam teismui arba pagal Europos arešto orderį): tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose. Vilnius: Registrų centras, 2008), R. Ažubalytė ir K. Vozbutaitė (*et al.* Baudžiamojo proceso europeizacija: kai kurie konstituciniai ir procesiniai Europos arešto orderio reglamentavimo ir taikymo aspektai // Baudžiamojo proceso tarptautiškumas: patirtis ir iššūkiai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 82–138), taip pat – J. Levon ir P. Veršekys (Įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių Lietuvos baudžiamajame procese stiprinimas: perspektyvinė analizė Europos Sąjungos teisėkūros kontekste // Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 160–185); J. Namavičiaus straipsnyje (Europos Sąjungos pagrindinės teisės baudžiamosios justicijos kontekste // Teisės problemos, 2015, Nr. 3(89), p. 5–32) trumpai aptartas abipusio pripažinimo principas ESTT praktikoje pagrindinių teisių aspektu, ir kt.

pusiu pripažinimu<sup>10</sup>. Apibendrinanti sisteminio pobūdžio analizė, išryškinanti ESTT vaidmenį abipusiam pripažinimui baudžiamosios justicijoje, nėra atlikta, taigi šiuo darbu siekiama pateikti schematišką apžvalgą, koncentruotą būtent į ESTT reikšmę abipusio pripažinimo principo baudžiamosios justicijoje taikymo srityje. Straipsnyje naudotasi lyginamuoju, istoriniu bei teleologiniu tyrimo metodais. Vyraujančiu nurodytinai sisteminės analizės tyrimo metodu, kuriuo visapusiškai atskleidžiama ESTT įtaka abipusio pripažinimo principo taikymui baudžiamosios justicijoje.

## I. ABIPUSIO PRIPAŽINIMO PRINCIPŲ ĮTVIRTINIMAS EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖJE

Abipusio pripažinimo principui iš politinės deklaracijos tapti praktikoje sėkmingai taikomu, patikimu baudžiamosios justicijos įrankiu nepakako jo *expressis verbis* įtvirtinimo pirmajame šios srities teisės akte – 2002 m. Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio (toliau vadinama – EAO)<sup>11</sup> preambulėje ir 1 straipsnio 2 dalyje. Šis teisės aktas, tapęs abipusiu pripažinimu grindžiamos tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sistemos pamatu, valstybėms narėms nuo pat jo įsigaliojimo pradžios kėlė esminius, netgi – konstitucinio lygmens teisinius klausimus<sup>12</sup>. Abipusio pripažinimo principo sąvoka nepateikta jokiam teisės akte, jo ribos, vieta teisinėje ES sistemoje taip pat neapibrėžtos. Taigi šio principo iškeltų teisinių dilemų sprendimo (ar bent dalinių gairių) liko laukti iš aukščiausios ES teisminės valdžios – ESTT<sup>13</sup>.

Visų pirma pastebėtina, kad ESTT, kaip ir ES įstatymų leidėjas, nepateikė konkretaus principo turinio apibrėžimo. Teismas nėra pasisakęs, kas yra abipusio pripažinimo principas, kas patenka į šio principo apimtį ir pan. Viena vertus, tokią poziciją galima vertinti kaip trūkumą, nepadedantį siekti teisinio aiškumo bei atskleisti diskusinės teisinės kategorijos reikšmės, taip sumažinant galimai kilsiančių klausimų skaičių. Kita vertus, atsargi Teismo pozicija yra suprantama dėl to, kad abipusiu pripažinimu grindžiama bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sistema (kaip iš esmės ir visa ES baudžiamoji justicija) yra besiformuojanti, taigi pateikti

---

<sup>10</sup> Esminiai užsienio autorių darbai naudoti straipsnyje ir nurodyti literatūros sąrašė.

<sup>11</sup> 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos // OL, L 190, 2002.

<sup>12</sup> Belgija ir Vokietija buvo pirmosios valstybės, kurios iškėlė dvejonę dėl EAO sistemos atitikties aukščiausios galios nacionaliniam teisės aktui – Konstitucijai.

<sup>13</sup> Lordų Rūmų Europos Sąjungos komiteto 2007–2008 metų ataskaita: Lisabonos sutartis – poveikio vertinimas, 2008, p. 155 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. rugsėjo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldselect/lducom/62/62.pdf>>.

kategorišką principo apibrėžtį jo plėtotės metu nėra prasminga. Tačiau ESTT jurisprudencijoje aiškiai įtvirtinta jau nuo minėto 1999 m. Europos Vadovų Tarybos susitikimo Tamperėje žinoma aksioma – abipusis pripažinimas yra kertinis teismo bendradarbiavimo akmuo.

Pirmasis Teismo išaiškinimas, susijęs su abipusiu pripažinimu išimtinai baudžiamosiose bylose, pateiktas 2007 m. gegužės 3 d. sprendime *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad* byloje C-303/05<sup>14</sup>, kurioje iškeltas klausimas dėl Europos arešto orderio pagrindų sprendimo, kaip teisės akto, teisėtumo<sup>15</sup>. Dvejone dėl teisės akto formos – pagrindų sprendimo – pasirinkimo byloje grįsta tuo, kad ankstesni klausimai, susiję su asmenų perdavimu tarp valstybių, reglamentuoti konvencijomis. Taigi pirmasis ESTT išaiškinimas abipusio pripažinimo srityje pateiktas dėl vieno iš pamatinių formalaus pobūdžio klausimų – principo teisinio įtvirtinimo. Teismas vienareikšmiškai pripažino, kad pagrindų sprendimas yra tinkama teisės akto rūšis, kadangi Taryba turėjo diskreciją EAO įtvirtinti tiek konvencijos, tiek kita teisės akto forma. Taigi šiuo sprendimu ESTT formaliai uždegė abipusiu pripažinimu grindžiamos tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sistemos funkcionavimui žalią šviesą, išsklaidydamas bet kokias abejones dėl dokumento formos, o kartu – ir naujojo modelio bendradarbiavimo sistemos teisėtumo. Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamosios justicijos klausimų reglamentavimas ES mastu valstybių narių yra sutinkamas ganėtinai jautriai, neretai vertinant tai kaip intervenciją į išimtinai vidaus teisės kompetencijai priklausančią sritį, ESTT išaiškinimai, ypač tie, kuriais naikinamos dvejonės dėl pamatinių sistemos funkcionavimo klausimų, nuo pat sistemos funkcionavimo pradžios buvo itin svarbūs ir netgi būtini.

Praėjus beveik dešimčiai metų nuo fundamentalaus ESTT sprendimo *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad* byloje, vis dar kyla esminių sistemos funkcionavimo klausimų. Šiuo aspektu itin reikšmingą sprendimą ESTT priėmė visai neseniai, 2016 m. birželio 9 d., byloje Nr. C-25/15 *prieš István Balogh*<sup>16</sup>. Sprendime ESTT kategoriškai paneigė galimybę valstybei narei nustatyti specialią kitos valstybės narės teismo priimtų sprendimų pripažinimo procedūrą. Teismas išaiškino, kad „tokia procedūra nesuderinama su SESV 82 straipsnio, pakeitusio ES 31 straipsnį, kuriuo remiantis priimti Pamatinis sprendimas 2009/315 ir Sprendimas

---

<sup>14</sup> 2007 m. gegužės 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad*, Nr. C-303/05.

<sup>15</sup> *Mitsilegas V. The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual // Yearbook of European Law*, 2012, Vol. 31, No. 1, p. 337.

<sup>16</sup> 2016 m. birželio 9 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *prieš István Balogh*, Nr. C 25/15.

2009/316, 1 dalyje numatytu nuosprendžių ir teismų sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principu. Iš tikrųjų pagal šį principą draudžiama, kad pripažįstant vienos valstybės narės teismų priimtus nuosprendžius kitoje valstybėje narėje šiuo tikslu būtų taikoma teismo procedūra, kaip antai pagrindinėje byloje aptariama speciali procedūra“. Šiuo sprendimu ir ESTT jurisprudencijoje įtvirtintas pagrindinis abipusio pripažinimo sistemos principo aspektas – betarpiškas valstybių narių teismų priimtų sprendimų pripažinimas kitose valstybėse narėse, netaikant jokių papildomų formalumų.

Įtraukus abipusį pripažinimą į ES teisinę bazę, o ypač – pradėjus instrumentą naudoti praktikoje, kilo poreikis aiškiau atskleisti principo vietą visoje ES teisės sistemoje. Poreikį lėmė tai, kad abipusio pripažinimo taikymo metu kilo ne viena kolizija su kitais pagrindiniais ES teisės principais, norminėmis taisyklėmis. Esminiai teisės principai ES teisinėje sistemoje neturi hierarchijos, taigi jiems konkuruojant praktikoje reikalingos gairės, kaip, kokiais kriterijais remiantis turi būti sprendžiami tokie konfliktai. Taip pat – išaiškinimai dėl to, ar konfliktas apskritai egzistuoja. Abipusio pripažinimo principą eksplacitiškai įtvirtinus Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 82 straipsnio 1 dalyje, jis įgavo didelį, o turint omenyje Lisabonos sutarties priėmimo kontekstą<sup>17</sup>, iš esmės – konstitucinio lygmens teisinio principo svorį<sup>18</sup>. Iš ESTT jurisprudencijos aiškinant abipusiu pripažinimu grindžiamus teisės aktus matyti, kad Teismas nuo pat pirmųjų sprendimų aktyviai ėmėsi šio vaidmens, t. y. siekė pateikti orientyrus, kokia yra abipusio pripažinimo principo vieta ES teisinėje bazėje.

Įvertinant tai, kad ESTT yra suformavęs nuoseklią jurisprudenciją kai kuriais klausimais, tiesiogiai susijusiais su abipusiu pripažinimu, viena iš ESTT misijų – įtraukti abipusį pripažinimą į bendrą šių išaiškinimų sistemą. Šiuo aspektu pastebėtini keli ESTT aiškinimų modeliai. Visų pirma ESTT sėkmingai naudoja „abipusį skolinimąsi“ (angl. *mutual borrowing*<sup>19</sup>), pateikdamas sąvokų aiškinimus. Aiškiausiai šį modelį iliustruoja

---

<sup>17</sup> T. y. aplinkybę, jog Lisabonos sutartis turėjo tapti konstitucine Europos Sąjungos sutartimi. *Borgers M. J. Functions and Aims of Harmonisation After the Lisbon Treaty: a European Perspective* // C. Fijnaut & J. Ouwerkerk (eds.). *The Future of Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Koninklijke Brill, 2010, p. 348.

<sup>18</sup> *Peers S. EU Law and the ECHR: the Bosphorus presumption is still alive and kicking – the case of Avotins v. Latvia* [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eulawanalysis.blogspot.lt/2016/05/eu-law-and-echr-bosphorus-presumption.html>>. Konstitucinis abipusio pripažinimo principo pobūdis kildinamas iš aplinkybės, jog abipusis pripažinimas yra tarptautinio bendradarbiavimo tarp Europos Sąjungos valstybių narių pagrindas. Pavyzdžiui: *Karnell E.-H. Constitutional Principles in the EU Area of Freedom, Security and Justice* // *Acosta D. and Murphy C. EU Security and Justice Law: After Lisbon and Stockholm*. Hart publishing, 2014, p. 4.

<sup>19</sup> *Lenaerts K. The Contribution of the European Court of Justice to the Area of Freedom, Security and Justice* // *ICLQ*, 2010, vol. 59, April, p. 261.



ESTT bylos dėl *non bis in idem* principo abipusio pripažinimo kontekste<sup>20</sup>. Aiškindamas „tos pačios veikos“ sąvoką, ESTT vadovaujasi savo ankstesniais išaiškinimais bylose, priimtose dėl Šengeno konvencijos 54 straipsnio taikymo: „Atsižvelgiant į bendrą KĮŠS 54 straipsnio ir pagrindų sprendimo 3 straipsnio 2 punkto tikslą išvengti, kad asmuo būtų iš naujo persekiojamas arba teisiamas pagal baudžiamąją teisę už tą pačią veiką, reikia pripažinti, kad tai, kaip ši sąvoka aiškinama pagal KĮŠS, tinka ir aiškinant pagrindų sprendimą.“<sup>21</sup> Skolindamasis aktualių sąvokų aiškinimą iš kitų sričių, ESTT sėkmingai įtraukia abipusį pripažinimą baudžiamosiose bylose į jau suformuotą teisės aiškinimų sistemą. Kita vertus, 2013 m. vasario 11 d. ESTT sprendimas sujungtose bylose C-187/01 ir C-385/01 *prieš Hüseyin Gözütok ir Klaus Brügge*<sup>22</sup> iliustruoja kitą abipusio pripažinimo principo įtraukimo į vientisą sistemą modelį – aiškinimo turinio išplėtimą, remiantis jau suformuota pozicija. Galutinio teismo sprendimo sąvoka ESTT išaiškinimuose dėl Šengeno konvencijos buvo apribota tik teismo sprendimais, tačiau sujungtose bylose ESTT išaiškino, kad abipusio pripažinimo srityje galutinio sprendimo sąvoka taikoma ir prokuratūros priimtiems sprendimams.

Įvertinant platų ESTT nagrinėjamų klausimų abipusio pripažinimo srityje spektrą, tikėtinas „abipusis skolinimasis“ ir kita kryptimi, kadangi kai kurių sąvokų aiškinimai tiesiogiai susiję su kitomis baudžiamosios justicijos sritimis. Iliustratyvus pavyzdys – 2013 m. vasario 26 d. sprendimas *Melloni* byloje, Nr. C-399/11<sup>23</sup>, dėl teismo sprendimo, priimto *in absentia*, kurioje pateikta pozicija dėl tiesioginio asmens dalyvavimo teismo posėdžiuose, informavimo apie juos ir to įtakos tolesniam baudžiamajam procesui. Šis klausimas yra aktualus ne tik sprendžiant dėl abipusiu pripažinimu grįšto sprendimo vykdymo, tačiau ir baudžiamajam procesui bendriausia prasme. Kitas pavyzdys – 2016 m. liepos 28 d. sprendimas byloje C-294/16 *PPU JZ prieš Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście*<sup>24</sup>, kuriame teismas pasisakė dėl laisvės atėmimo sąvokos turinio. 2014 m. gegužės 27 d. sprendime byloje *prieš Zoran Spasic*<sup>25</sup> ESTT pateikė išaiškinimą dėl sąvokos „bausmės įvykdymas“ turinio, nurodydamas,

---

<sup>20</sup> *Ostropolski T.* The CJEU as a Defender of Mutual Trust // *New Journal of European Criminal Law*, 2015, 6(2), p. 170–171.

<sup>21</sup> 2010 m. lapkričio 16 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *prieš Gaetano Mantello*, Nr. C-261/09.

<sup>22</sup> 2013 m. vasario 11 d. sprendimas sujungtose bylose *prieš Hüseyin Gözütok ir Klaus Brügge*, Nr. C-187/01 ir C-385/01.

<sup>23</sup> 2013 m. vasario 26 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *prieš Stefano Melloni*, Nr. C-399/11.

<sup>24</sup> 2016 m. liepos 28 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-294/16 PPU.

<sup>25</sup> 2014 m. gegužės 27 d. sprendimas byloje *prieš Zoran Spasic*, Nr. C-129/14 PPU.

kad tuo atveju, kai asmeniui vienu sprendimu yra paskirtos dvi bausmės, negalima teigti, kad asmuo atliko bausmę, jeigu yra atlikta tik viena iš jų.

Atkreiptinas dėmesys, kad, priėmus *Roadmap* direktyvas<sup>26</sup>, kuriose akcentas skiriamas būtent pagrindinių procesinių teisių baudžiamajame procese užtikrinimui, ESTT vaidmuo bendriausiais baudžiamojo proceso klausimais dar labiau išauga. Nors šių direktyvų akstinas buvo būtent glaudesnio tarptautinio bendradarbiavimo skatinimas, pagrįstas abipusiu pripažinimu, tačiau matyti, kad jomis tiesiogiai išplėstas baudžiamojo proceso klausimų, kuriais nustatomos bendros taisyklės ES mastu, skaičius. Šiuo metu jau yra pateiktas ESTT aiškinimas dėl teisės į vertimą<sup>27</sup>. Taigi po Lisabonos sutarties pakeitimų įsigaliojimo, po *Roadmap* direktyvų priėmimo daugėjant ESTT sprendimų abipusio pripažinimo taikymo klausimais, visoms baudžiamojo proceso sritims aktualių išaiškinimų tik daugės, taigi „abipusis skolinimasis“, tikėtina, taps dar dažnesnis.

Abipusio pripažinimo principo vieta stipriausiai pozicionuojama *kilus tiesioginiam konfliktui su kitais esminiais ES teisės principais ar ankstesniais teismo pateiktais išaiškinimais*. Ryškiausi susikirtimai identifikuoti dėl sistemos atitikties lygybės ir nediskriminavimo principams<sup>28</sup>, teisėtumo principui (sprendžiant dėl dvigubo baudžiamumo atsisakymo teisėtumo<sup>29</sup>), proporcingumo reikalavimams (EAO byloje). Ryškiausia konfrontacija – ESTT pozicija EAO byloje dėl poreikio vertinti galimą žmogaus teisių<sup>30</sup> pažeidimą, perdavus asmenį iš vienos valstybės narės kitai valstybei

---

<sup>26</sup> Terminas „*Roadmap* direktyvos“ kilo iš 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos rezoliucijos dėl veiksmų plano, skirto įtariamųjų ar kaltinamųjų baudžiamuosiuose procesuose procesinėms teisėms stiprinti, kuriame numatytos konkrečios teisinės priemonės, kuriomis turi būti stiprinamos procesinės teisės. Oficialus leidinys Nr. 2009/C 295/01; taip pat žr. *Mitsilegas V. The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual* // *Yearbook of European Law*, 2012, Vol. 31, No. 1, p. 365; *Levon J., Veršekys P. Įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių Lietuvos baudžiamajame procese stiprinimas: perspektyvinė analizė Europos Sąjungos teisėkūros kontekste* // Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 160–185.

<sup>27</sup> Spręsdamas 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2012/13/EU dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese taikymo klausimą, ESTT pateikė išaiškinimą 2015 m. spalio 15 d. byloje C-216/14 prieš *Gavril Covaci*.

<sup>28</sup> 2007 m. gegužės 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad*, Nr. C-303/05; 2009 m. spalio 6 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-123/08; 2008 m. liepos 17 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-66/08.

<sup>29</sup> 2007 m. gegužės 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad*, Nr. C-303/05.

<sup>30</sup> Šiame darbe terminai „žmogaus teisės“ ir „pagrindinės teisės“ vartojami sinonimiškai.



narei. Suteikdamas abipusiam pripažinimui besąlyginį prioritetą, ESTT konstatavo, kad, sprendžiant dėl asmens perdavimo pagal EAO, atsisakymas vykdyti EAO galimas tik išimtinai Pagrindų sprendime numatytais pagrindais, nevertinant galimo žmogaus teisių pažeidimo<sup>31</sup>. Šiuo atveju ESTT neperėmė prieglobsčio teisės srityje suformuotos pozicijos dėl draudimo taikyti nenuginčijamą prezumpciją, jog valstybė narė, kuri yra atsakinga pagal Reglamento Nr. 343/2003 3 straipsnio 1 dalį [yra įsipareigojusi vertinti trečiosios šalies piliečio prieglobsčio prašymą], gerbia Sąjungos pagrindines teises<sup>32</sup>. Tokia Teismo pozicija, nors vertinta itin kritiškai tiek teisės doktrinoje, tiek generalinės advokatės E. Sharpston, teikusios išvadą šioje byloje, aiškiai rodo, kad abipusiam pripažinimui ESTT kategoriškai teikia savarankišką reikšmę ir šalina bet kokias abejones dėl principo svarbos ES teisinėje bazėje.

Taigi nuo pat sistemos funkcionavimo pradžios, įsigaliojus pirmajam srities teisės aktui – 2002 m. Pagrindų sprendimui dėl EAO, ESTT inkorporavo abipusį pripažinimą valstybėms narėms bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose į ES teisės visumą. Nuo pat pirmojo sprendimo *Advocaten voor de Wereld VZW prieš Leden van de Ministerraad* byloje ESTT tvirtai deklaravo abipusio pripažinimo svarbą ES teisinių nuostatų sistemoje. Per keletą metų, nors ir ne itin gausioje jurisprudencijoje abipusio pasitikėjimo bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose aspektu, ESTT pateikė ne vieną svarbų išaiškinimą dėl abipusiu pripažinimu grindžiamų teisės aktų taikymo. Sėkmingai naudodamas „abipusį skolinimąsi“, Teismas pritaikė ankstesniuose sprendimuose pateiktus aktualių sąvokų išaiškinimus abipusio pripažinimo sričiai bei, sprenddamas abipusio pripažinimo ir kitų esminių ES teisės principų kolizijas, deklaravo abipusį pripažinimą konstitucinio lygmens ES teisės principu.

## II. ABIPUSIO PASITIKĖJIMO TARP VALSTYBIŲ NARIŲ UGDYTOJAS

Abipusis pasitikėjimas<sup>33</sup> – neatsiejama abipusio pripažinimo principu grindžiamos bendradarbiavimo sistemos dalis. Vienas pagrindinių ESTT vaidmenų abipusio pripažinimo kontekste yra valstybių narių abipusio pasitikėjimo ugdymas. ESTT

---

<sup>31</sup> 2008 m. gruodžio 1 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-388/08 PPU; 2010 m. lapkričio 16 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-261/09; 2013 m. sausio 29 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-396/11.

<sup>32</sup> 2011 m. gruodžio 21 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose Nr. C-411/10 ir C-493/10.

<sup>33</sup> Autorė laikosi pozicijos, kad abipusis pasitikėjimas nėra savarankiškas principas, tačiau – esminė abipusio pasitikėjimo principo dalis.

doktrina abipusio pasitikėjimo aspektu rodo, kad Teismas aktyviai siekia įgyvendinti ES įstatymų leidėjo tikslą – kurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, pagrįstą tarp valstybių narių egzistuojančiu aukštu tarpusavio pasitikėjimo laipsniu. Teisinėje doktrinoje ESTT netgi įvardijamas kaip abipusio pasitikėjimo gynėjas<sup>34</sup> ir toks teismo apibūdinimas, vertinant teismo poziciją bylose, yra ištis adekvatus. ESTT abipusį pasitikėjimą ugdo dviem pagrindiniais būdais: aiškindamas abipusio pasitikėjimo ir visos abipusiu pripažinimu grindžiamos sistemos turinį, formuodamas konkrečias nuostatas, įeinančias į abipusio pasitikėjimo sąvoką, ir didindamas skirtingų valstybių narių teisinių sistemų žinomumą viena kitai.

Abipusis pasitikėjimas, kaip ir abipusis pripažinimas, ES įstatymų leidėjo nėra apibrėžtas, tik minimas teisės aktų preambulėse<sup>35</sup>. Pamatinė ESTT pozicija dėl abipusio pasitikėjimo reikšmės išsakyta jau minėtoje *Gözütok ir Brügge* byloje: „Valstybės narės pasitiki viena kitos baudžiamosios teisės sistemomis ir kad kiekviena sutinka su kitoje valstybėje narėje galiojančios baudžiamosios teisės taikymu, net jei taikant jos pačios teisę būtų priimamas kitoks sprendimas.“ Šiuo sprendimu ESTT suformavo nuostatą, kad abipusis pasitikėjimas nėra sėkmingo valstybių narių bendradarbiavimo pasekmė, tačiau priešingai – iš esmės tai išankstinis reikalavimas<sup>36</sup>, prezumpcija, kuri tampa bendradarbiavimo ir abipusio pripažinimo pamatu. Šia pozicija išreiškiama pati pasitikėjimo esmė – valstybė narė turi priimti kitos valstybės narės vidaus teisės skirtumus, tikėdama, kad, nepaisant jų, procesas vyks tinkamai. Valstybės turi tikėti, kad kitos valstybės veikia, laikydamosi įstatymų reikalavimų, nustatytų taisyklių, nepiktnaudžiauja, užtikrina žmogaus teisių apsaugą ir t. t. Nuostatos esmę išreiškiančiu pavyzdžiu galima pateikti 2005 m. sausio 13 d. Portugalijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą Nr. 4738/2004, kuriuo teismas paliko galioti Evoros apeliacinio teismo nutartį išduoti Portugalijos pilietį Ispanijos teisėsaugai atlikti trejų metų laisvės atėmimo bausmę. Nepaisant to, kad situacijoje buvo pripažinta, jog Ispanijos teisėsauga analogiškoje situacijoje neišduotų Portugalijai asmens, Portugalijos teisminė valdžia laikėsi požiūrio, kad abipusiškumo trūkumas negali būti kliūtis tarptautiniam bendradarbiavimui Europos Sąjungoje<sup>37</sup>.

Pastebėtina, kad ESTT išsamiai nedetalizuoja abipusio pasitikėjimo turinio. Išaiškinimas *Gözütok ir Brügge* byloje – vienintelis, kuriame ESTT plačiau atskleidė konkrečią abipusio pasitikėjimo esmę. Tolesniuose sprendimuose ESTT tik nuose-

---

<sup>34</sup> *Ostropolski T.* CJEU as a Defender <...>.

<sup>35</sup> *Ostropolski T.* CJEU as a Defender <...>, p. 167.

<sup>36</sup> *Borgers M. J.* Mutual Recognition and the European Court of Justice // *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminology*, 2010, issue 2, p. 113.

<sup>37</sup> 2015 m. sausio 13 d. Portugalijos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 4738/2004.

kliai deklaravo sprendime išsakytą poziciją<sup>38</sup>. Tačiau net ir gana minimalus abipusio pasitikėjimo turinio atskleidimas turėjo didelę reikšmę, kadangi tokiu būdu tarpvalstybinio bendradarbiavimo esmė esanti sąvoka ėmė įgauti konkretesnį turinį, nustojo būti tik politinio pobūdžio deklaracija. Įtvirtindamas valstybių narių nacionalinių sistemų skirtumų nepaisymo poziciją, ESTT didžiausią įtaką padarė diskusijoms dėl veikos dvigubo baudžiamumo reikalavimo panaikinimo abipusiu pripažinimu grindžiamos sistemos modelyje. Tradiciniame bendradarbiavimo modelyje asmuo galėjo būti išduodamas tik tuo atveju, jei veika buvo baudžiama tiek išduodančioje, tiek prašančioje valstybėje. Nuo EAO pagrindų sprendimo atsiranda sąrašas nusikalstamų veikų, dėl kurių dvigubo baudžiamumo reikalavimas panaikinamas. Ši koncepcija kėlė itin dideles diskusijas valstybėse narėse, tačiau ESTT kategoriškai paneigė abejones dėl ekstradicijos modeliui priešingos<sup>39</sup> sistemos teisėtumo.

Abipusio pasitikėjimo ugdymo kontekste išskirtina Teismo 2014 m. gruodžio 18 d. nuomonė Nr. 2/13 dėl ES prisijungimo prie Europos žmogaus teisių konvencijos (toliau vadinama – EŽTK). ESTT tvirtai deklaravo, kad abipusis pasitikėjimas yra esminė abipusiu pripažinimu grindžiamos bendradarbiavimo sistemos dalis: „Valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principui Sąjungos teisėje tenka esminė svarba, nes jis leidžia sukurti ir išlaikyti erdvę be vidaus sienų. Šis principas, be kita ko, reikalauja, kad, kiek tai susiję su laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, kiekviena valstybė manytų, jog, išskyrus atvejus, kai yra išimtinių aplinkybių, visos kitos valstybės narės paiso Sąjungos teisės ir ypač šioje teisėje įtvirtintų pagrindinių teisių.“<sup>40</sup> Į šį išaiškinimą atkreiptinas išskirtinis dėmesys, kadangi jis rodo pokyčio požymius vyravusiame kategoriškame ESTT požiūryje į abipusį pasitikėjimą<sup>41</sup>. Iki šiol besąlygiškai pripažinęs jį iš esmės neginčytina prezumpcija, Teismas neatmeta galimybės, kad abipusis pasitikėjimas gali būti paneigtas išskirtinių aplinkybių.

Tikėtina, kad nurodytą, autorės požiūriu, sveikintiną kryptį baudžiamosios jus-

---

<sup>38</sup> 2012 m. birželio 28 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-192/12 PPU; 2013 m. gegužės 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-168/13 PPU ir kt.

<sup>39</sup> *Suominen A.* The Principle of Mutual Recognition in Cooperation in Criminal Matters <...>, p. 171; *Klip A.* European Criminal Law. An Integrative Approach // Intersentia, 2009, p. 318.

<sup>40</sup> 2014 m. gruodžio 18 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nuomonė Nr. 2/13.

<sup>41</sup> Galimas neigamas poveikis valstybių narių tarpusavio pasitikėjimui (pabrėžtina, platesniame kontekste nei tik baudžiamosiose bylose) ES teisės sistema buvo vienas iš aspektų, dėl ko ESTT pateikė neigiamą nuomonę dėl ES prisijungimo prie EŽTK: „Numatytas sudaryti susitarimas gali pakenkti Sąjungos teisės ypatumams ir autonomijai, nes neužtikrina EŽTK 53 straipsnio suderinamumo su Chartijos 53 straipsniu, neužkerta kelio rizikai, kad bus padarytas poveikis valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo Sąjungos teisei principui.“ Taigi abipusis pasitikėjimas ESTT išties turi prioritetinę reikšmę.

tacijos srityje ESTT pradės formuoti, atsižvelgdamas į tam tikras aplinkybes – visų pirma į savo praktiką prieglobsčio teisės klausimais, generalinių advokatų poziciją Teismo išnagrinėtose bylose, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau vadinama – EŽTT) išaiškinimus dėl grėsmės žmogaus teisėms, kaip atsisakymo perduoti asmenį pagrindą, paneigiantį tarpusavio pasitikėjimą, bei naujausius ES teisės aktus, kuriuose atsisakymo pripažinti valstybės narės sprendimą pagrindu pripažįstamas ir galimas žmogaus teisių pažeidimas. Manytina, kad vidiniam Teismo apsisprendimui turėtų būti itin reikšminga generalinių advokatų pozicija, kadangi jų išsakomame požiūryje pastebimas gana vieningas raginimas ne taip beatodairiškai traktuoti abipusį pasitikėjimą. Generalinė advokatė E. Sharpston *Melloni* byloje ragino teismą abipusį pasitikėjimą pripažinti nuginčijama, o ne besąlygine prezumpcija, akcentuodama žmogaus teisių apsaugos svarbą. Pastarajai pozicijai pritarė ir generalinis advokatas Pedro Cruz’as Villalon’as 2015 m. liepos 6 d. nuomonėje *Lanigan* byloje<sup>42</sup>, nurodydamas, kad „abipusio pripažinimo principu nesiekama sukurti automatinės pripažinimo ir vykdymo sistemos, o prezumpcija, kad visos valstybės narės gerbia pagrindines žmogaus teises, yra nuginčijama“, t. y. teismas turėtų atsižvelgti į visumą aplinkybių, rodančių, kad abipusiam pasitikėjimui neturi būti suteikiamas absoliutus prioritetas, be galimybės atsižvelgti į kitas aplinkybes, ypač – glaudžiai susijusias su pagrindinių teisių apsauga. Pastebėtina, kad ESTT savo jurisprudencija pakankamai aiškiai deklaravo abipusio pasitikėjimo svarbą, tuo nurodydamas valstybėms narėms prioritetinę, teismo palaikomą, kryptį tarptautiniame bendradarbiavime baudžiamosiose bylose. Taigi kitas esminis žingsnis – balanso tarp abipusio pasitikėjimo ir kitų esminių baudžiamosios justicijos principų bei žmogaus teisių apsaugos standartų paieška, šiek tiek švelninant vis dar pastebimą abipusio pasitikėjimo prioritetizavimą. Manytina, kad abipusis pasitikėjimas yra pernelyg subjektyvaus pobūdžio reiškinys, kuris, net ir laikomas abipusio pripažinimo sistemos pagrindu, negali likti nepaneigiamas visais atvejais.

Įžvelgtinas ir kitas, daugiau praktinio pobūdžio, būdas, kuriuo ESTT ugdo valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą. Kiekvieną kartą valstybei narei kreipusis į Teismą, siekiant išaiškinimo dėl vienos ar kitos nacionalinės taisyklės taikymo teisėtumo ES teisės akto požiūriu, šios valstybės narės teisinė sistema tampa geriau žinoma visos ES mastu. Kitos valstybės narės, dalyvaudamos bylos nagrinėjime, sekdamos teismo procesą, laukdamos ESTT išaiškinimo, išsamiau susipažįsta su pareiškėjos nacionaline teisine sistema. Be to, kiekviena valstybė narė, turėdama galimybę pateikti rašytinius ar žodinius pastebėjimus dėl ginčo klausimo, gali reikšti savo poziciją, nurodyti esminius probleminius aspektus, kuriuos jos pastebi, palaikyti arba prieštarauti besikreipiančios valstybės narės nuomonei, akcentuoti tam

---

<sup>42</sup> 2015 m. liepos 6 d. generalinio advokato Pedro Cruz’o Villalon’o nuomonė byloje Nr. C-237/15 PPU.

tikrus aspektus. Lygiai taip pat ir besikreipiančioji valstybė turi galimybę pateikti išsamią informaciją, aktualią sprendimo priėmimui. Tokiu būdu valstybės narės turi galimybę formuoti teismo sprendimo turinį, nurodydamos, kokios apimtys, su kokiais aspektais susijęs išaiškinimas yra reikalingas. Taigi ESTT tampa platforma valstybėms narėms komunikuoti dėl konkrečių teisės normų taikymo, o įvertinant tai, kad valstybės narės visada buvo aktyviai įsitraukiančios į preliminarinius svarstymus buvusio trečiojo ramsčio klausimais<sup>43</sup>, taip pat įvertinant konkrečių teisės aktų taikymo dinamiką, ši ESTT suteikiama galimybė yra itin svarbi. Generalinis advokatas Michal'as Bobek'as išvadoje, pateiktoje byloje *Openbaar Ministerie v Paweł Dworzecki*<sup>44</sup>, pabrėžė, kad išsamios informacijos byloje pateikimas sąlygoja abipusį pripažinimą ir bendradarbiavimo spartą. Viena naujausių ESTT sprendimų EAO klausimais (2016 m. balandžio 5 d. sujungtose bylose *Pál Aranyosi (C-404/15)*, *Robert Căldăraru (C-659/15 PPU)*) ESTT itin akcentavo keitimosi informacija asmens perdavimo procedūros metu svarbą<sup>45</sup>. Žinant ir suprantant viena kitos teisinę sistemą, tarpusavio pasitikėjimas didinamas natūraliai, be prievartos, jis netampa primestas autoriteto galia. Manytina, kad praktikoje šis būdas kai kuriais atvejais netgi yra svarbesnis negu abstrakti teismo deklaracija, jog abipusis pasitikėjimas yra esminė sistemos dalis, kadangi valstybės narės konkrečiau suvokia, kuo jos pasitiki vienoje ar kitoje valstybėje. Abejotina, kad valstybės narės gali labiau pasitikėti viena kita tiesiog beatodairiškai laikydamosi nustatytų taisyklių.

Pastebėtina, kad praktiniu požiūriu ESTT reikšmė yra didžiulė tuo atveju, kai valstybė kreipiasi išaiškinimo situacijoje, kurioje yra reikalingi gana skubūs sprendimai, kadangi nuo jų priklauso tiek tolesnė baudžiamojo proceso eiga, tiek konkretaus asmens teisių apsauga. Taigi ESTT tampa ir tam tikru praktiniu vedliu, ypač prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka metu. Pavyzdžiui, byloje *Kozłowski* nuo ESTT pateikto išaiškinimo priklausė, ar Lenkijos pilietis, neteisėtai apsistojęs Vokietijoje, bus išduotas Lenkijai ar ne. Byloje *Leymann ir Pustovarov* nuo ESTT pozicijos priklausė, ar asmeniui bus sumažintas paskirtos ir atliekamos bausmės laikas. Šiais atvejais ESTT gali pateikti (ir pateikia) valstybei narei itin konkrečią instrukciją, kaip turi būti traktuojama viena ar kita teisės norma ir koks turi būti jos taikymas praktikoje. Vertinant ESTT sprendimų visumą, daugiausia instrukcijų valstybės narės sulaukė EAO taikymo klausimais: Teismas suformavo aiškinius

---

<sup>43</sup> *Florian G.* European Arrest Warrant: Court of Justice of the European Communities. Judgement of 3 May 2007, Case C-303/05, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad* // Case note, p. 153.

<sup>44</sup> 2016 m. gegužės 11 d. generalinio advokato Michal'o Bobek'o išvada byloje Nr. C-108/16 PPU.

<sup>45</sup> 2016 m. balandžio 5 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose Nr. C-404/15 ir C-659/15 PPU.

dėl dvigubo baudžiamumo sąlygos reikšmės, dėl asmens perdavimo pagal EAO terminų<sup>46</sup> ir jų pasibaigimo dar nebaigus perdavimo proceso reikšmės<sup>47</sup>, dėl kelių vienas po kito išduotų EAO vykdymo<sup>48</sup> ir kt. Visais šiais atvejais ESTT sprendimai buvo priimti per trumpą laiką ir padarė labai konkrečią įtaką konkrečioje byloje.

Tokiu būdu ESTT greičiausiai bei itin artimai prisiliečia prie nacionalinio baudžiamojo proceso ir duoda signalą tiek vykdančiajai, tiek sprendimą priimančiai valstybei dėl tinkamos krypties pasirinkimo, kurios laikymasis savo ruožtu sąlygoja didesnę valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą. ESTT pateikiant išaiškinimą dėl vienos ar kitos nacionalinės teisės taisyklės taikymo teisėtumo, valstybės narės gali atitinkamai formuoti, keisti, pildyti savo nacionalinės teisės sistemą, tokiu būdu vienodinama baudžiamosios justicijos sritis visos ES mastu. Taigi ESTT taip pat iš dalies atlieka *de facto* baudžiamosios justicijos srities teisės aktų derinimą, kadangi, išaiškinus konkrečias sąvokas, valstybės narės turi vadovautis ESTT pateiktu išaiškinimu<sup>49</sup> ir teisės aktų nuostatas taikyti vienodai. Be to, suvokdamos ESTT sprendimo precedentinę galią, valstybės narės gali pagrįstai tikėtis, kad kitos valstybės vadovausis Teismo pozicija, tokiu būdu įgydamos vis daugiau apčiuopiamo, o ne iliuzinio<sup>50</sup> pagrindo tikėti viena kitos sistema. Taigi aktyvus kreipimasis į ESTT yra itin skatintinas, ypač Lisabonos sutartimi išplėtus ESTT kompetenciją baudžiamosios justicijos klausimais, kadangi naujais išaiškinimais Teismas tiesiogiai prisidės tiek prie abipusio pasitikėjimo ugdymo, tiek prie sklandesnio laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės formavimo.

### III. ŽMOGAUS TEISIŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMAS

Abipusis pripažinimas yra neatsiejamai susijęs su žmogaus teisių apsauga. Formuojantis visai ES baudžiamajai justicijai, įskaitant tarptautinį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, tačiau šioje srityje nesant valstybių narių teisės aktų suderinimo, sudėtinga garantuoti, kad kiekviena valstybė narė analogiškai įstatymų lygiu užtikrins pagrindinių žmogaus teisių apsaugą. Tai ypač aktualu valstybėms narėms bendradarbiaujant baudžiamosiose bylose, kadangi detalus abipusio pripažinimo mechanizmas šiuo metu

---

<sup>46</sup> 2013 m. gegužės 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-168/13 PPU.

<sup>47</sup> 2015 m. liepos 16 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-237/15 PPU.

<sup>48</sup> 2012 m. birželio 28 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-192/12 PPU.

<sup>49</sup> *Borgers M. J.* Mutual Recognition and the European Court of Justice <...>, p. 101.

<sup>50</sup> *Vermeulen G., De Bondt W., Ryckman Ch.* Rethinking international cooperation in criminal matters in the EU // Maklu, 2012, p. 208, 305.



nėra (ir negali būti<sup>51</sup>) suformuotas, jo taikymo metu ryškėja naujų problemų, kyla įvairių grėsmių, kurios dažnai gali lemti žmogaus teisių pažeidimą. Svarbu akcentuoti, kad, Europoje nykstant sienoms baudžiamosios teisės taikyme, lygiai taip pat turi būti pabrėžiama, kad teisinė įtariamųjų ar nuteistųjų apsauga nesibaigia ties valstybių sienomis<sup>52</sup>. Ji turi būti užtikrinama visais atvejais, asmeniui susidūrus su nusikalstama veika bei teisėsaugos institucijomis. Taigi nesant vienodų baudžiamojo proceso standartų, ne tik pačios valstybės narės, tačiau ir visos į tarptautinio bendradarbiavimo atvejus vienu ar kitu būdu įtraukiamos ES institucijos gali turėti įtakos žmogaus teisių apsaugos standartų formavimui ir jų užtikrinimui.

Doktrinoje išsakoma pozicija, kad būtent pagarba pagrindinėms teisėms yra veiksnys, siejantis skirtingas ES teisės sritis<sup>53</sup>, kuriantis darnią ES teisės sistemą. Taip pat pabrėžiama, kad ESTT daugiausia prisideda prie laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės formavimo būtent per pagrindinių teisių apsaugą, kurios užtikrinimas yra būtinas tiek bendraisiais baudžiamojo proceso klausimais, tiek specifiniais taikant abipusio pripažinimo principą<sup>54</sup>. Teismo pozicija būtent abipusio pripažinimo srityje išties yra reikšminga tuo, kad ESTT turi objektyvią galimybę pozicionuoti žmogaus teisių apsaugos svarbą, kuri buvo iš dalies atidėta į šalį, kuriant kuo greitesnio ir veiksmingesnio tarptautinio bendradarbiavimo sistemą. Tai itin atsispindėjo priimančiam pagrindų sprendimą dėl EAO<sup>55</sup>, kai teisės akto paskelbimas buvo spartinamas po 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių, o paties sprendimo turinys dėl šio konteksto – kompromisinis<sup>56</sup>. Tačiau pagrindų sprendimo taikymo praktika išryškino sistemos trūkumus ir poreikį užtikrinti perdavimo procedūros centre esančio asmens teisių apsaugą bei atskleidė, kad abipusio pripažinimo taikymas gali kelti problemų garantuojant, jog esminės žmogaus teisės bus užtikrintai apsaugotos tarptautinį elementą turinčio baudžiamojo proceso metu.

Vis dėlto ankstesnėje dalyje aptarta vyravusi ESTT pozicija dėl abipusio pasitikėjimo prioritetizavimo rodo tam tikrą vidinę teismo koliziją tarp abipusio pasitikėjimo ir žmogaus teisių apsaugos. Nors ESTT sušvelnino poziciją dėl abipusio pripažinimo

---

<sup>51</sup> ESTT pozicija dėl specialių pripažinimo procedūrų draudimo. 2016 m. birželio 9 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *prieš István Balogh*, Nr. C 25/15.

<sup>52</sup> *Borgers M. J.* Mutual Recognition and the European Court of Justice <...>, p. 106.

<sup>53</sup> *Lenaerts K.* The Contribution of the European Court of Justice <...>, p. 301.

<sup>54</sup> *Lenaerts K.* The Contribution of the European Court of Justice <...>, p. 255.

<sup>55</sup> *Ballegooij W.* The Nature of Mutual Recognition in European Law. Re-examining the notion from an individual rights perspective with a view to its further development in the criminal justice area // *Intersentia*, 2015, p. 239.

<sup>56</sup> *Borgers M. J.* Mutual Recognition and the European Court of Justice <...>, p. 100.

principo prioriteto prieš galimą žmogaus teisių pažeidimą, tačiau esminis lūžis dar nėra pasiektas ir nėra galimybės vienareikšmiškai teigti, kad ESTT yra analogiškas tiek abipusio pasitikėjimo, tiek žmogaus teisių gynėjas. 2016 m. balandžio 5 d. sprendime<sup>57</sup> dėl atsisakymo išduoti asmenį gresiant žmogaus teisių pažeidimams dėl galimo nežmoniško kalinimo sąlygų ESTT nedavė tiesioginio leidimo taikyti tokį atsisakymo pripažinti sprendimą pagrindą. Kita vertus, sprendime išsakyta Teismo pozicija rodo, kad jis nebeatmeta būtinybės svarstyti ir vertinti tikėtino žmogaus teisių pažeidimo grėsmės realumą ir deklaruoja būtinybę imtis visų įmanomų priemonių, kad tokio pažeidimo būtų išvengta. Visapusiškai išnaudoti ESTT poziciją sprendžiant žmogaus teisių apsaugos užtikrinimo problemas taip pat nepadedą tai, kad šiuo metu vis dar nėra aiškaus statuso tarp ESTT ir EŽTT jurisprudencijos. Vadovautis tiek vieno, tiek kito teismo sprendimais įsipareigoja konkreti valstybė, tačiau ESTT nėra saistomas tiesioginės pareigos be jokių modifikacijų laikytis EŽTT išaiškinimų, nenukrypti nuo jų savo sprendimuose. ES vis dar neprisijungus prie Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kaip numatyta Lisabonos sutarties 6 straipsnyje, ESTT sprendimai žmogaus teisių apsaugos srityje neturi ir negali būti peržiūrimi EŽTT. Kita vertus, pareiga laikytis EŽTT jurisprudencijos deklaruojama ES baudžiamosios justicijos srities teisės aktuose. Be to, pagal ESTT jurisprudencijos visumą galima spręsti, kad Teismas siekia laikytis EŽTT pozicijos žmogaus teisių apsaugos klausimais ir iš esmės „skolinasi“ EŽTT jurisprudenciją šioje srityje<sup>58</sup>.

Vis dėlto minėti aspektai neturėtų kelti dvejonų, kad visais atvejais proporcinga pagrindinių teisių apsauga privalo būti prioritetas. Poziciją, kad ESTT yra efektyvi priemonė užtikrinti žmogaus teisių apsaugą tarptautiniame bendradarbiavime, pagrindžia tai, kad nuo pat pirmosios bylos, kurioje ESTT nagrinėjo abipusio pripažinimo srityje kilusį klausimą, žmogaus teisių apsaugos argumentas buvo tiesiogiai panaudotas atsakant į valstybės narės iškeltą klausimą dėl EAO pagrindų sprendimo teisėtumo. Teismas pabrėžė, kad ES gerbia pagrindines teises, kurias garantuoja EŽTK ir kurios kyla iš bendrų konstitucinių valstybių narių teisinių nuostatų, taip pat – įtvirtino pareigą valstybėms narėms gerbti Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos nuostatas ir nurodė, kad pagrindinių teisių apsauga yra esminė trečiojo ramsčio dalis, kadangi ši sritis gali paveikti pačią individualių laisvių esmę<sup>59</sup>. Taigi

---

<sup>57</sup> 2016 m. balandžio 5 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose Nr. C-404/15 ir C-659/15 PPU.

<sup>58</sup> *Pavone T.* The Past and Future Relationship of the European Court of Justice and the European Court of Human Rights: a Functional Analysis [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2042867> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2042867>>, p. 15.

<sup>59</sup> *Florian G.* European Arrest Warrant: Court of Justice of the European Communities. Judgement of 3 May 2007, Case C-303/05, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad* // Case note, p. 159.

nors ESTT ir neturi tokios gilios, kaip EŽTT, patirties žmogaus teisių apsaugos klausimais<sup>60</sup>, nors dalis ESTT jurisprudencijos dėl abipusio pasitikėjimo prioritetizavimo gali kelti tam tikrų abejonių, tačiau Teismas turi realias galimybes ir netgi pareigą šią patirtį plėsti, kadangi jo reikšmė yra didžiulė dėl galimybės daryti tiesioginę įtaką valstybių narių nacionalinės teisės nuostatomis, galimai pažeidžiančioms arba priešingai – stiprinančioms žmogaus teisės.

Manytina, kad ESTT reikšmė žmogaus teisių apsaugai bendradarbiavimo atveju neabejotinai auga dėl didėjančio teisės aktų, reglamentuojančių konkrečių procesinių teisių realizavimą ES baudžiamajoje justicijoje. Įgyvendinant vadinamąsias *Roadmap* direktyvas, kurių šiuo metu yra priimta jau penkios<sup>61</sup>, plečiasi klausimų, kurie nagrinėtini ESTT, skaičius. Paminėtina, kad pirmasis klausimas dėl vieno iš šių teisės aktų jau pasiekė teismą<sup>62</sup>. Teismas byloje *prieš Gavril Covaci* atsakinėjo į klausimą dėl teisės į vertimą ir išaiškino, kad asmeniui turi būti užtikrinta teisė į esminių bylos dokumentų vertimą, tačiau pabrėžė, kad nustatyti, ką laikyti tokiais dokumentais, priklauso valstybės narės kompetencijai. Įvertinant tai, kad naujosios direktyvos yra susijusios su itin įvairiais baudžiamajo proceso aspektais – vaikų, dalyvaujančių baudžiamajame procese, procesinėmis garantijomis, teisės į teisinę pagalbą užtikrinimu, nekaltumo prezumpcijos laikymusi bei teisės dalyvauti teismo procese garantijomis, teisės į informaciją ir vertimą įgyvendinimu – jas taikant neabejotinai kils ne vienas probleminis klausimas, susijęs su žmogaus teisių apsaugos aspektu, taigi erdvė ESTT aiškinimams yra didžiulė.

Taip pat svarbu pažymėti, kad nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo ES pagrindinių teisių chartija įgijo privalomo teisės akto galią. Paminėtina ir tai, kad kiekvieno abipusio pripažinimo srities teisės akto preambulėje viena ar kita formuluote de-

---

<sup>60</sup> *Pavone T.* The Past and Future Relationship of the European Court of Justice and the European Court of Human Rights: a Functional Analysis [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2042867> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2042867>>, p. 15.

<sup>61</sup> 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese // OL 2010 L 280; 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese // OL 2012 L 142; 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu // OL 2013 L 294; 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo // OJ L 65; 2016 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji // OJ L 132.

<sup>62</sup> 2015 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-216/14.

klaruojama, kad ES gerbia pagrindines žmogaus teises: pavyzdžiui, Direktyvoje dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese nurodyta, kad „šia direktyva užtikrinama pagarba toms [žmogaus] teisėms <...>“. Itin aktyviai (dažnai net aktyviau ir tiesmukiškiau nei pats ESTT) žmogaus teisių apsaugą deklaruoja generaliniai advokatai, teikdami išvadas teismui. Pavyzdžiui, generalinio advokato Yves'o Bot'o požiūriu, „nors Europos arešto orderio sistema paremta dideliu tarpusavio pasitikėjimu, tokiam orderyje nurodytas asmuo yra perduodamas vykdančiosios valstybės narės teisminės institucijos sprendimu ir ji turi atsizvelgti į pagrindinių teisių apsaugą“<sup>63</sup>. Taip pat ir Europos Komisija akcentuoja pagrindinių teisių apsaugos poreikį bei neskatina kategoriško abipusio pripažinimo principo prioritetizavimo: „Reikalingas balansas tarp abipusio pripažinimo ir pagrindinių teisių apsaugos, reikalaujant iš valstybių narių pasitikėti viena kita, tačiau turint galimybę patikrinti, ar yra apsaugomos žmogaus teisės, jei situacijoje matyti reali pagrindinių teisių pažeidimo grėsmė. <...> Jeigu abipusio pripažinimo principas dominuotų prieš pagrindines teises, jam būtų suteikiamas didesnis svoris nei pagrindinėms teisėms.“<sup>64</sup> Taigi žmogaus teisių apsaugos būtinybė ir Teismo, kaip vieno iš šios funkcijos vykdytojo, vaidmeniu tokiam kontekste abejoti nėra lengva. Nepaisant to, kad ESTT ankstesnė pozicija iš dalies kėlė abejonių dėl Teismo vaidmens saugant pagrindines teises abipusio pripažinimo srityje, vertinant perspektyvą, vienintelė įmanoma racionali ir tendencinga ESTT formuotina kryptis – žmogaus teisių apsaugos taikant abipusio pripažinimo principą akcentavimas.

Labai svarbu pabrėžti, kad ESTT turi unikalią progą tiek valstybėms narėms, tiek visai ES nurodyti kryptį dėl tokių probleminių sričių, kurios šiuo metu nėra reglamentuotos nei ES, nei pavienių valstybių narių mastu. Abipusiu pripažinimu grindžiamuose ES teisės aktuose daugiausia dėmesio skiriama centriniam proceso dalyviui – įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam. Tačiau kitiems asmenims, kurie taip pat dalyvauja procese, neskiriama beveik jokio dėmesio. Nukentėjusiųjų, pareiškėjų, civilinių ieškovų ir atsakovų, asmenų, kurių teisės į turtą yra apribotos ir kt., interesai vykstant tarptautiniam bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose yra iš esmės visiškai neapsaugoti ir neužtikrinti. Pastaruoju metu į šią problemą ES politiniu lygmeniu jau yra atkreiptas dėmesys: Europos Parlamentas 2014 m. vasario 27 d.

---

<sup>63</sup> 2010 m. rugsėjo 7 d. generalinio advokato Yves'o Bot'o išvada byloje Nr. C-261/09. Generalinių advokatų gynybišką poziciją saugant pagrindines teises labai aiškiai išreiškia advokatės E. Sharpston požiūris dėl žmogaus teisių apsaugos kaip pagrindo atsisakyti pripažinti teismo sprendimą. Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston išvada, pateikta 2012 m. spalio 18 d. byloje Nr. C-396/11.

<sup>64</sup> Peers S. Mutual trust – blind trust or general trust with exceptions? The CJEU hears key cases on the European Arrest Warrant [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eulawanalysis.blogspot.lt/2016/02/mutual-trust-blind-trust-or-general.html>>.

rekomendacijose nurodė, kad nukentėjusių nuo teisėsaugos asmenų teisės turi būti saugomos, pavyzdžiui, tuo atveju, kai asmuo išduotas dėl to, kad buvo pasinaudota jo tapatybe<sup>65</sup>. Tačiau neturi būti pamirštama, kad su tarptautinio pobūdžio baudžiamuoju procesu taip pat gali būti itin glaudžiai susiję tokie asmenys kaip įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ir kt. šeimos nariai, kurių teisės taip pat gali būti pažeistos šio proceso metu. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad vertintinas ne tik galimas jų tam tikrų procesinių teisių pažeidimas baudžiamąjo proceso požiūriu, tačiau ir kitų esminių žmogaus teisių, tokių kaip teisės į privataus ir šeimos gyvenimo apsaugą.

Kitas mažai akcentuojamas, tačiau itin svarbus aspektas – ESTT žmogaus teisių apsaugos užtikrinimo aspektu taip pat gali daryti poveikį ir kriminologiniu, sociologiniu aspektu. Teismas, formuodamas ES teisės aktų taisyklių aiškinimą, gali daryti tiesioginę įtaką socialiniams perduodamų iš vienos valstybės į kitą asmenų (ypač nuteistųjų) reintegracijos į visuomenę aspektams. Vykstant tarptautiniam bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose dėmesys yra koncentruojamas į baudžiamąjo proceso veiksmingumą, efektyvų proceso taisyklių taikymą ir kuo greitesnį rezultatą. Šiame kontekste itin lengva pamiršti ne visada akivaizdžiai pastebimus socialinius, psichologinius, kriminologinius proceso aspektus, jo poveikį bendradarbiavimo centre atsidūrusiam asmeniui. Pavyzdžiui imant EAO bylas, reintegracinis aspektas yra aktualus tiek perduodant asmenį baudžiamajam persekiojimui, tiek su laisvės atėmimu susijusios bausmės atlikimui. Pirmuoju atveju turi būti įvertinama aplinkybė, kad perdavus asmenį į kitą valstybę, automatiškai nutrūksta jo ryšiai su visa socialine aplinka, atimama galimybė dirbti, mokytis ir pan. Nors tokie ribojimai neretai yra tik laikino pobūdžio, tačiau neigiamas jų poveikis gali būti ilgalaikis, vertinant asmens sugrįžimo į įprastą gyvenimą galimybes. Antruoju atveju – reintegracinis aspektas yra dar svarbesnis, kadangi, kiekvienu atveju ilgesnį laiką varžant asmens laisvę, privalu bausmės atlikimą organizuoti taip, kad jos metu asmeniui būtų sudarytos realios galimybės ugdyti savo socialinius įgūdžius, kurie padėtų sėkmingai grįžti į visuomenę atlikus bausmę<sup>66</sup>. Reintegracinio aspekto vertinimas ESTT jurisprudencijoje jau pastebėtas sprendimuose *Kozłowski* ir *Wolzenburg* bylose,

---

<sup>65</sup> 2014 m. vasario 27 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl Europos arešto orderio peržiūrėjimo Nr. 2013/2109 (INL). „F. kadangi susirūpinimą, *inter alia*, kelia šie klausimai: <...> nėra būtiniausių standartų, kuriais būtų užtikrinama veiksminga tarpusavio pripažinimo priemonių vykdymo priežiūra, todėl valstybėse narėse taikoma skirtinga teisinių garantijų ir apsaugos nuo pagrindinių teisių pažeidimų priemonių tvarka, taip pat dėl kompensacijų nuo tokių teismo klaidų, kaip tapatybės nustatymo klaidos, nukentėjusiems asmenims, o tai prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (EŽTK) nustatytiems standartams ir nusistovėjusiai Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikai <...>.

<sup>66</sup> *Sakalauskas G.* Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos // *Teisės problemos*, 2015, Nr. 2, p. 5–53.

kuriose Teismas pasisakė dėl rezidento ir laikinai valstybėje esančio asmens sąvokų. Šiose bylose Teismas prioritetą skyrė būtent socialinių asmens ryšių, santykio su konkrečia valstybe nustatymui, sprendžiant dėl galimybės išduoti asmenį į kitą valstybę. Būtent šios aplinkybės yra vienos pagrindinių veiksmų, turinčių įtakos ne tik teisiniam pagrindui išduoti asmenį, tačiau ir sėkmingai asmens reintegracijai į visuomenę. Valstybių narių praktikoje nuolat identifikuojami sunkumai sprendžiant dėl to, kurioje valstybėje asmeniui paskirtos bausmės atlikimas yra racionalesnis, taigi itin reikalingos ESTT gairės, kokie kriterijai padėtų spręsti šį klausimą.

## IŠVADOS

ESTT jurisprudencijoje abipusiam pripažinimui suteikta savarankiška, konstitucinio lygmens principo, reikšmė, pabrėžiant kertinį principo vaidmenį bendradarbiavime baudžiamosiose bylose. Teismui naudojant „abipusį skolinimąsi“, sprendžiant abipusio pripažinimo kolizijas su kitais pagrindiniais ES teisės principais, abipusis pripažinimas užtikrintai įtrauktas į ES teisės sistemą.

ESTT pagrįstai įvardijamas abipusio pasitikėjimo gynėju. Teismo jurisprudencija rodo (šiuo metu visgi pagrįstai švelnėjančią) tendenciją prioritetizuoti abipusį pasitikėjimą, esantį abipusio pripažinimo principu grindžiamos tarptautinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose sistemos pagrindu. Abipusį pasitikėjimą tarp valstybių narių Teismas ugdo, aiškindamas visos abipusiu pripažinimu grindžiamos sistemos turinį ir suteikdamas efektyvią platformą valstybėms narėms keisti informacija apie viena kitos teisinės sistemas, teikti pastabas ir pasiūlymus dėl konkrečių nuostatų aiškinimo ir taikymo. Ypač reikšmingas Teismo vaidmuo priimant sprendimą skubos tvarka – šiuo atveju Teismas greičiausiai bei itin glaudžiai prisiliečia prie nacionalinio baudžiamojo proceso ir gali sustiprinti valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą konkrečioje byloje.

ESTT vaidmuo užtikrinant žmogaus teisių apsaugą išskirtinas keliais aspektais. Visų pirma Teismas turi galimybę pateikti kolizijos tarp valstybių narių abipusio pasitikėjimo ir žmogaus teisių apsaugos prioriteto sprendimo formulę, jos gaires. Teismas turi progą formuoti ne tik centrinio, bet ir kitų proceso dalyvių pagrindinių teisių apsaugą, ypač akcentuojant nukentėjusiojo poziciją bei privataus ir šeimos gyvenimo apsaugą. Taip pat žmogaus teisių apsaugos aspektu reikšmingas ESTT pozicijos dėl veiksmingos asmenų, susiduriančių su represinėmis baudžiamosios teisės priemonėmis, reintegracijos į visuomenę plėtojimas.



## LITERATŪRA

### I. Teisės aktai, jurisprudencija ir lydimoji medžiaga

1. 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos // Oficialusis leidinys, L 190, 2002.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
3. 2003 m. liepos 22 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2003/577/TVR dėl turto arba įrodymų arešto aktų vykdymo Europos Sąjungoje // Oficialusis leidinys, 2004 m. specialusis leidimas, 19 skyrius, 6 tomas.
4. 2005 m. vasario 24 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2005/214/TVR dėl abipusio pripažinimo principo taikymo finansinėms baudoms // Oficialusis leidinys, 2005 L 76.
5. 2006 m. spalio 6 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2006/783/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo nutarimams konfiskuoti // Oficialusis leidinys, 2006 L 328.
6. 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/909/TVR dėl nuosprendžių baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principo taikymo skiriant laisvės atėmimo bausmes ar su laisvės atėmimu susijusias priemones, siekiant jas vykdyti Europos Sąjungoje // Oficialusis leidinys, C/2008/52/1.
7. 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/947/TVR dėl teismo sprendimų ir sprendimų dėl lygtinio nuteisimo tarpusavio pripažinimo principo taikymo siekiant užtikrinti lygtinio atleidimo priemonių ir alternatyvių sankcijų priežiūrą // Oficialusis leidinys, C/2007/147/30.
8. 2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos sprendimas 2009/426/TVR dėl Eurojusto stiprinimo ir iš dalies keičiantis sprendimą 2002/187/TVR // Oficialusis leidinys, 2009 L 138.
9. 2008 m. gruodžio 18 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/978/TVR dėl Europos įrodymų orderio, skirto gauti daiktus, dokumentus ir duomenis siekiant juos naudoti baudžiamuosiuose procesuose // Oficialusis leidinys, 2008 35/72.
10. 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/299/TVR, iš dalies keičiantis pamatinius sprendimus 2002/584/TVR, 2005/214/TVR, 2006/783/TVR, 2008/909/TVR ir 2008/947/TVR ir stiprinantis asmenų procesines teises bei skatinantis tarpusavio pripažinimo principo taikymą sprendimams, priimtiems atitinkamam asmeniui asmeniškai nedalyvavus teisminiame nagrinėjime // Oficialusis leidinys, 2009 L 81.
11. 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos rezoliucija dėl veiksmų plano, skirto įtariamųjų ar kaltinamųjų baudžiamuosiuose procesuose procesinėms teisėms stiprinti // Oficialusis leidinys, 2009/C 295/01.
12. 2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio

- pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui // Oficialusis leidinys, 2009 L 294.
13. 2009 m. lapkričio 30 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/948/TVR dėl jurisdikcijos įgyvendinimo kolizijų baudžiamuosiuose procesuose prevencijos ir sprendimo // Oficialusis leidinys, 2009 L 328.
  14. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos // Oficialusis leidinys, 2012, C 326.
  15. 2014 m. balandžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/41/ES dėl Europos tyrimo orderio baudžiamosiose bylose // Oficialusis leidinys, L 130, 1.5.
  16. 2014 m. vasario 27 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl Europos arešto orderio peržiūrėjimo, Nr. 2013/2109 (INL).
  17. 1979 m. vasario 20 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. 120/78.
  18. 2007 m. gegužės 3 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-303/05.
  19. 2008 m. liepos 17 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-66/08.
  20. 2009 m. spalio 6 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-123/08.
  21. 2010 m. rugsėjo 7 d. generalinio advokato Yves'o Bot'o išvada byloje Nr. C-261/09.
  22. 2010 m. lapkričio 16 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-261/09.
  23. 2011 m. gruodžio 21 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose Nr. C-411/10 ir C-493/10.
  24. 2012 m. birželio 28 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-192/12 PPU.
  25. 2012 m. spalio 18 d. generalinės advokatės Eleanor Sharpston išvada byloje Nr. C-396/11.
  26. 2013 m. sausio 29 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-396/11.
  27. 2013 m. vasario 11 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-187/01 ir C-385/01.
  28. 2013 m. vasario 26 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas Nr. C-399/11.
  29. 2013 m. gegužės 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-168/13 PPU.

30. 2014 m. gruodžio 18 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nuomonė Nr. 2/13.
31. 2015 m. sausio 13 d. Portugalijos Aukščiausiojo Teismo nutartis Nr. 4738/2004.
32. 2015 m. liepos 6 d. generalinio advokato Pedro Cruz'o Villalon'o nuomonė byloje Nr. C-237/15 PPU.
33. 2015 m. spalio 15 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-216/14.
34. 2016 m. balandžio 5 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas sujungtose bylose Nr. C-404/15 ir C-659/15 PPU.
35. 2016 m. gegužės 11 d. generalinio advokato Michal'o Bobek'o išvada byloje Nr. C-108/16 PPU.
36. 2016 m. birželio 9 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C 25/15.
37. 2016 m. birželio 29 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje Nr. C-486/14.
38. 2016 m. liepos 28 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas byloje *JZ prieš Prokuratura Rejonowa Lodz – Srodmiescie*, Nr. C-294/16 PPU.

## II. Mokslinė literatūra

39. *Ballegooy W.* The Nature of Mutual Recognition in European Law. Re-examining the notion from an individual rights perspective with a view to its further development in the criminal justice area // *Intersentia*, 2015.
40. *Borgers M. J.* Mutual Recognition and the European Court of Justice // *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminology*, 2010, issue 2, p. 99–114.
41. *Borgers M. J.* Functions and Aims of Harmonisation After the Lisbon Treaty: a European Perspective // *C. Fijnaut & J. Ouwerkerk (eds.), The Future of Police and Judicial Cooperation in the European Union*. Koninklijke Brill, 2010, p. 347–355.
42. *Karnell E.-H.* Constitutional Principles in the EU Area of Freedom, Security and Justice // *Acosta D. and Murphy C.* *EU Security and Justice Law: After Lisbon and Stockholm*. Hart publishing, 2014.
43. *Klip A.* *European Criminal Law. An Integrative Approach* // *Intersentia*, 2009.
44. *Lenaerts K.* The Contribution of the European Court of Justice to the Area of Freedom, Security and Justice // *ICLQ*, 2010, vol 59, April, p. 255–301.
45. *Levon J., Veršekys P.* Įtariamųjų ir kaltinamųjų teisių Lietuvos baudžiamajame procese stiprinimas: perspektyvinė analizė Europos Sąjungos teisėkūros kontekste // Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų. Recenzuotų mokslinių straips-

- nių, skirtų Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamojo proceso, baudžiamosios teisės ir kriminalistikos aktualijoms ir problematikai, rinkinys. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012, p. 160–185.
46. *Mitsilegas V.* The Limits of Mutual Trust in Europe's Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual // *Yearbook of European Law*, 2012, Vol. 31, No. 1, p. 319–372.
47. *Ostropolski T.* The CJEU as a Defender of Mutual Trust // *New Journal of European Criminal Law*, 2015, 6(2), p. 166–178.
48. *Sakalauskas G.* Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos // *Teisės problemos*, 2015, Nr. 2, p. 5–53.
49. *Suominen A.* The Principle of Mutual Recognition in Cooperation in Criminal Matters: A Study of the Principle in Four Framework Decisions and in the Implementation Legislation in the Nordic Member States. Bergen University, 2011.
50. *Vermeulen G., De Bondt W., Ryckman Ch.* Rethinking international cooperation in criminal matters in the EU. Maklu, 2012.

### III. Kiti šaltiniai

51. European Union: Council of the European Union, Presidency Conclusions. Tampere European Council, 15-16 October 1999 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. sausio 17 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/summits/tam\\_en.htm](http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm)>.
52. *Florian G.* European Arrest Warrant: Court of Justice of the European Communities. Judgement of 3 May 2007, Case C-303/05, *Advocaten voor de Wereld VZW v. Leden van de Ministerraad* // *Case note*, p. 153.
53. Lordų Rūmų Europos Sąjungos komiteto 2007–2008 metų ataskaita: Lisabonos sutartis – poveikio vertinimas. 2008, p. 155 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. rugsėjo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldselect/ldeucom/62/62.pdf>>.
54. *Pavone T.* The Past and Future Relationship of the European Court of Justice and the European Court of Human Rights: a Functional Analysis [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2042867> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2042867>>.
55. *Peers S.* EU Law and the ECHR: the Bosphorus presumption is still alive and kicking – the case of *Avotīnš v. Latvia* [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. spalio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eulawanalysis.blogspot.lt/2016/05/eu-law-and-echr-bosphorus-presumption.html>>.
56. *Peers S.* Mutual trust – blind trust or general trust with exceptions? The CJEU hears key cases on the European Arrest Warrant [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. rugsėjo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eulawanalysis.blogspot.lt/2016/02/mutual-trust-blind-trust-or-general.html>>.

*Justina DEŠRIŪTĖ*  
*Law Institute of Lithuania*

## COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION – DEVELOPER OF MUTUAL RECOGNITION PRINCIPLE: CRIMINAL JUSTICE PERSPECTIVE

### *Summary*

Article analyses the role of the Court of Justice of the European Union (hereinafter – CJEU or the Court) during development of mutual recognition principle in criminal justice. Firstly, it is being observed that CJEU has not given an explicit definition regarding mutual recognition. However, the Court has acknowledged the principle as the foundation of criminal cooperation between Member states in European Union. In its rulings CJEU dealt with collisions between mutual recognition and other main principles of law such as non-discrimination, legality, proportionality. The Court with the use of “mutual borrowing” has successfully incorporated mutual recognition into the European Union legal system and deepened the notion of it being as high as a constitutional level principle.

The research has clearly demonstrated that CJEU is an active defender of mutual trust which is the basis of mutual recognition principle. The Court has established an unambiguous rule that Member state cannot follow any formal procedure during recognition of a decision. Besides this, CJEU has been straightforward about Member states having to fully trust one another and recognize a decision despite that the outcome according to its national legislation would be different. On the other hand, recent position of the Court has slightly softened. According to CJEU, mutual trust can be contested by exceptional circumstances, especially by those, related to the protection of human rights. What is more, the Court proclaims the importance of mutual trust not only by explaining legal provisions related to principle of mutual recognition. CJEU has become a convenient platform for Member states to exchange their views regarding mutual recognition and to make each others legal systems more familiar as well.

Cooperation between Member states during criminal proceedings goes hand in hand with the protection of human rights. The Court, as an interpreter of related legal provisions, plays an important role in this matter as human rights has not been a priority while creating an effective system of international cooperation in criminal cases. Nonetheless, CJEU’s position regarding protection of human rights remains quite controversial as it is not clear yet what is the relationship between the Court and the Court of Human Rights. The importance of this area is supposed to grow as European Union through new legislation gradually strengthens the rights of suspects during criminal cooperation which means that the scope for CJEU’s interpretations expands. In addition, the Court directly influences aspects of reintegration which are of the utmost importance ensuring proper protection of the interests of a convict.